

Юмрукуз А. А.,*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри західних і східних мов та методики їх навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»***Петрушко О. О.,***студентка магістратури 2-го року навчання
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»*

ДИСКУРСИВНІ СТРАТЕГІЇ КРИТИКИ В АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ ПЕРЕДВИБОРЧИХ ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ТЕЛЕДЕБАТІВ

Анотація. Статтю присвячено аналізу дискурсивних стратегій і тактик критики в англomовному дискурсі передвibорчих президентських теледебатів. Зазначено, що провідною ознакою дискурсу передвibорчих теледебатів є комунікативне суперництво, або агональність, – такий модус інтеракції, у разі якого кожен із комунікантів намагається досягти переваги над опонентом шляхом переконання електорату у власній перевазі. На матеріалі текстів передвibорчих президентських теледебатів, а саме трьох раундів дебатів Д. Трамп та Х. Клінтон (2016 р.) та 1 раунду дебатів Д. Трамп та Дж. Байдена (2020 р.) розглянуто деструктивні та конструктивні стратегії політичної критики, що реалізуються завдяки певним тактикам. Зокрема, у межах деструктивної стратегії критики були виділені такі тактики, як тактика докору, тактика звинувачення та тактика критики-приниження. Тактика докору вживається тоді, коли співрозмовник не лише вказує на неправильні, на його погляд, дії опонента, а й додає інтенції, що їх не слід було вчиняти. Тактика звинувачення застосовується мовцем для засудження певних дій опонента, конкретних фактів, з частковим переносом фокусу уваги на особистість мовця; при цьому мовець послуговується конкретною інформацією (правдивою чи фальсифікованою, але такою, що видається за правдиву). Тактика критики-приниження допомагає реалізувати деструктивну стратегію критики шляхом звернення до дискредитації опонента, причому така критика спрямована завжди на самого мовця і не містить посилення на певні конкретні факти, а дає, як правило, не підкріплену фактами інформацію про опонента загального характеру, що дає оцінку не його діям, а його особистості. До тактик конструктивної стратегії критики було віднесено тактику критичного огляду та критичних рекомендацій. Тактика критичного огляду спрямована на критичний аналіз вчинків опонента, проте її мета – не засудити, а розібрати і знайти істину; часто така критика стосується або певних власних вчинків, або вчинків третьої сторони, або ж рідше – опонента. Тактика критики-рекомендації завжди спрямована на майбутнє, її мета – надати пораду щодо найкращої, з точки зору мовця, моделі поведінки, здійснення певних дій зараз або у майбутньому. Проведений аналіз також виявив переважання у такому дискурсі висловлювань, що реалізують деструктивну критику над тими, у яких актуалізується конструктивна критика.

Ключові слова: дискурсивні стратегії, критика, тактики, дискурс передвibорчих президентських теледебатів.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дискурс передвibорчих президентських теледебатів як жанр електорального дискурсу є агональним за своєю сутністю, тому критика є логічною мікроінтенцією, що функціонує у його площині. При цьому розумним видається припущення про те, що стратегії і тактики критики у цьому виді дискурсу мають, з огляду на його макромету – переконання електорату у власних перевагах, специфічний характер та відповідні засоби реалізації, що потребує окремого детального аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з такої теми. Проблеми різних функціонально-структурних аспектів дискурсу передвibорчих президентських теледебатів, а ба більше електорального дискурсу, до субжанрів якого він належить, уже довгий час привертають увагу вчених-філологів. Зокрема, було визначено комунікативні особливості політичного дискурсу (Д.М. Каліщук, О.М. Паршина, В.Л. Романюк, Т.В. Чрділелі та ін.), описано його функції (О.О. Кобзева, А.Ю. Суворова, І.Є. Фролова та ін.), визначено його жанри (О.В. Атьман, Г.Н. Галієва, Н.В. Кондратенко, О.В. Спиридовський та ін.). Власне електоральний дискурс досліджувався в контексті його конститутивних ознак (О.В. Атьман, М.Л. Ільченко, О.О. Кобзева та ін.), розглядалися дискурсивні стратегії, що реалізуються у його межах (О.В. Атьман, О.В. Гайкова, О.В. Даньшина, І.Є. Фролова, А.Б. Халатян та ін.), вивчалися лінгвопрагматичні особливості (О.В. Атьман, А.А. Юмрукуз та ін.). Різні аспекти критики загалом та політичної критики зокрема порушувалися у працях О.Л. Балацької, О.О. Варецької, О.О. Гридюшко, Т.Г. Каменської та інших. Проте, незважаючи на численні доробки у галузі вивчення політичного дискурсу, критики та дискурсивних стратегій критики загалом, реалізація дискурсивних стратегій критики на матеріалі англomовного електорального дискурсу ще не ставала предметом фундаментальних лінгвістичних досліджень, що зумовлює актуальність проведення наукової розвідки у цьому напрямі.

Формування мети статті. Метою цієї роботи було дослідження специфіки реалізації дискурсивних стратегій і тактик критики в англomовному дискурсі передвibорчих президентських теледебатів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Загалом передвibорчі теледебати розглядаються як жанр електорального дискурсу, що «являє собою чітко структурований і орга-

нізований формат публічної комунікативної взаємодії між, як правило, двома (рідше – трьома або більше) комунікантами, що є особами або представляють осіб, які балотуються на певну виборчу посаду (сенатора, президента тощо)» [1, с. 34].

Головною ознакою дискурсу передвиборчих теледебатів є комунікативне суперництво, або агональність, тобто такий модус інтеракції, за якого кожен із комунікантів намагається досягти переваги над опонентом шляхом переконання електорату у власній ідеальності [2, с. 121; 3, с. 145–148].

У процесі передвиборчих президентських теледебатів використовується як позитивна, так і негативна оцінки, при цьому представники правлячої еліти, як правило, схильні до застосування позитивної, а опозиція – негативної оцінки. Таким чином, на перетині і внаслідок неузгодження двох видів оцінок і виникає критика [4, с. 44]. Розрізняють види критики за змістом (обговорення, розбір, аналіз; така критика має конструктивний характер, а також зауваження, звинувачення, невдоволення, претензії, заперечення, протесту; такі види критики мають деструктивний характер) і формою (пряма, розгорнута, загального плану, відкрита, підтримуюча, деструктивна, мотивуюча) [4; 5; 6].

Експериментальні дослідження, проведені на матеріалі українськомовних та німецькомовних дискурсів, виявили, що основними дискурсивними стратегіями критики, що актуалізуються у цьому дискурсі, є конструктивні та деструктивні стратегії [4; 5]. Метою конструктивної стратегії є налагодження кооперації між сторонами, знаходження компромісу політичними опонентами. Мета деструктивної стратегії у такому дискурсі полягає у дискредитації опонента шляхом звинувачення його в порушенні правил, базових людських та громадянських цінностей, некомпетентності та нечесності [5].

Матеріалом цього дослідження слугували тексти передвиборчих президентських теледебатів, а саме трьох раундів дебатів Д. Трампа та Х. Клінтон (2016 р.) та 1 раунду дебатів Д. Трампа та Дж. Байдена (2020 р.). Усього корпус дослідження становив 345 дискурсивних (201 з дебатів Д. Трампа та Х. Клінтон і 144 з дебатів Д. Трампа і Дж. Байдена) фрагментів.

Проведений аналіз виявив, що, зважаючи на агональність дискурсу передвиборчих президентських теледебатів, критика учасників обговорення мала досить різкий та жорсткий характер. Це пояснює значну перевагу деструктивних дискурсивних стратегій критики над конструктивними (див. рис. 1). При цьому слід звернути увагу на те, що у відсотковому співвідношенні кількість деструктивних стратегій критики у дебатах Д. Трампа і Дж. Байдена значно перевищувала аналогічний відсоток таких стратегій у дискурсі Д. Трампа і Х. Клінтон; це може бути пояснене гендерним фактором – промова Х. Клінтон загалом є більш м'якою, гнучкою, спікер вживає менше обценної лексики, ніж її співрозмовник.

У межах деструктивної стратегії критики нами виділено тактику докору, звинувачення та критики-приниження. Всі три тактики дуже схожі між собою, проте між ними все ж є певні відмінності. Так, тактика докору вживається тоді, коли співрозмовник не лише вказує на неправильні, на його погляд, дії опонента, а й додає інтенції, що їх не слід було вчиняти. Наприклад:

I'm going with Favored Nations, which no President has the courage to do because you're going against big pharma. Drug prices will be coming down 80 or 90%. You could have done it during your 47 year period in government, but you didn't do it. Nobody's done it. So, we're cutting healthcare (D. Trump) [7].

У цьому фрагменті Д. Трамп не лише звинувачує віце-президента Дж. Байдена у певних некоректних діях у минулому, а радше дорікає йому за те, чого він не зробив під час власної каденції.

Ще в одному прикладі –

Take a look at Libya. Take a look at Iraq. She gave us ISIS because her and Obama created this small vacuum. A small group came out of that huge vacuum. We should have never been in Iraq. But once we were there, we never should have got out the way they wanted to get out. She gave us ISIS as sure as you are sitting there (D. Trump) [8].

Президент Д. Трамп висловлює критику дій попереднього уряду і докоряє у некоректності таких вчинків, проте не переносить таку критику на особистості, фокусуючись, в основному, на діях, що є ознакою тактики докору, на відміну від тактики критики-приниження. Характерною граматичною ознакою цієї тактики є використання граматичної конструкції *should have + Participle II*.

Тактика звинувачення передбачає відповідне покладання провини на опонента на основі певних фактів (або того, що видається за факт). Різниця між тактикою докору та звинувачення полягає у тому, що у разі докору мовець піддає критиці саме конкретні дії опонента, тоді як у разі звинувачення критиці часто піддається сам опонент. Наприклад:

And I'll tell you what, we're in very serious trouble because we have a country with tremendous numbers of nuclear warheads, 1.800, by the way, where they expanded and we didn't – 1800 nuclear warheads, and she's playing chicken (D. Trump) [9].

У цьому випадку Д. Трамп звинувачує тодішнього секретаря Х. Клінтон у конкретних неправомірних діях, при цьому його інтенція – лише звинуватити її загалом, а не вказати на певну некоректну дію.

У прикладі нижче –

Donald knows a lot about this; he used undocumented labor to build Trump Tower. He underpaid undocumented workers, and when they complained he said what a lot of [people] do, you complain I'll get you deported (H. Clinton) [10].

Секретар Х. Клінтон звинувачує Дональда Трампа у неправомірності та нелегальності працевлаштування працівників без відповідного податкового оформлення. Тут реалізується саме тактика звинувачення, адже Х. Клінтон не просто дорікає президентові за неправильні вчинки (відсутні відповідні граматичні конструкції), а переносить критику на його особистість.

Тактика приниження аналогічно до тактики звинувачення завжди є орієнтованою на співрозмовника – спікер критикує саме його, а не його дії. Відмінність між тактикою звинувачення та тактикою приниження полягає у тому, що у разі звинувачення мовець, як правило, наводить певні факти, засуджуючи таким чином опонента за певні дії. У разі звернення ж до тактики приниження спікер лише ображає опонента, критикуючи його за щось конкретне і переносячи це на особистість загалом. Наприклад:

Well, you didn't do very well in Swine Flu. H1-N1, you were a disaster. Your own Chief of Staff said you were a disaster (D. Trump) [8].

Із цього фрагмента видно, що президент Д. Трамп не лише звинувачує Дж. Байдена у некомпетентних діях, він надалі переходить до ображення його як особистості вже без опори на певні факти.

У ще одному фрагменті –

Well, it's hard to get any word in with this clown. Excuse me, this person (Joe Biden) [8].

Тактика критики-приниження реалізується шляхом вживання метафори *this clown*, а мета всього висловлювання – принизити опонента без будь-яких конкретних звинувачень.

Інколи з метою приниження мовці вдаються до певного демагогічного перебільшення провини опонента, наприклад, перебільшення для висловлення приниження використано Д. Трампом стосовно Х. Клінтон, коли він зауважує, що вона *ніколи нічого не доводить до кінця* –

Now, she never gets anything done (D. Trump) [7].

Конструктивна стратегія критики спрямована на виправлення ситуації. Вона також містить посилення на певні неправильні, з точки зору мовця, дії, але, на відміну від деструктивної стратегії, вона орієнтована на майбутнє, на корекцію певних помилок. У межах цієї стратегії виділяємо тактику розбору та тактику рекомендації. Зважаючи на те, що мета передвиборчих президентських теледебатів – довести свою правоту і створити негативний імідж опонента, спікери не занадто орієнтовані на досягнення взаємопорозуміння заради спільного блага, а радше на приниження один іншого, тому такі тактики критик не дуже часті у досліджуваному дискурсі.

Тактика критичного огляду вживається мовцем тоді, коли він аналізує певний факт дії у минулому чи теперішньому: *During that period of time, during that period of time, we have an opening. I'm not elected for three years. I'm elected for four years. Joe, the hundred million people is totally wrong. I don't know where you got that number (D. Trump)* [8].

У цьому уривку президент Д. Трамп критикує віце-президента Дж. Байдена за наведену ним інформацію. Його мета – лише спростувати таку інформацію, яку він вважає неправильною, намагаючись таким чином дійти істини.

Спікери звертаються до тактики критики-рекомендації тоді, коли шляхом критичного аналізу певних дій опонента вони дають можливі поради щодо їхнього виправлення. Наприклад:

Well, just take a look at what is the analysis done by Wall Street firms, points out that my economic plan would create 7 million

more jobs than his in four years, number one. And number two, it would create an additional \$1 trillion in economic growth, because it would be about buying American. The federal government spends \$600 billion a year on everything from ships, to steel, to buildings and the like. And under my proposal, we're going to make sure that every penny of that has to be made by a company (Joe Biden) [8]

У цьому уривку міністр Дж. Байден критикує план бюджету опонента і пропонує натомість свої поправки до цього плану.

Таким чином, як показав аналіз, деструктивна стратегія реалізується у дискурсі передвиборчих президентських теледебатів більшою кількістю тактик, що пояснюється провідною інтенцією такого дискурсу – дискредитацією опонента та демонстрацією власної переваги.

Порівняльний аналіз кількості різних тактик критики у дебатах Дж. Байдена – Д. Трампа та Д. Трампа – Х. Клінтон виявив таке (див. рис. 1).

Як видно з рис. 1., у дебатах Д. Трампа і Дж. Байдена деструктивні стратегії критики домінують; окрім того, як візуалізовано на діаграмі, спостерігається також суттєвий кількісний розрив щодо частоти використання певних тактик у промовах Д. Трампа і Дж. Байдена порівняно з Д. Трампом і Х. Клінтон. Зокрема, значний розрив простежується у частоті звернення до тактики критики-приниження (відсоток частоти вживання значно вищий у дебатах Д. Трампа і Дж. Байдена) та критики-рекомендації (відсоток частоти вживання суттєво вищий у дебатах Д. Трампа і Х. Клінтон).

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків. Таким чином, проведений аналіз довів, що дискурс передвиборчих президентських теледебатів, що є агональним за своєю природою, можна вважати певною мірою критичним, адже політична критика допомагає дискредитувати опонента перед електоратом. Агональність цього дискурсу позначається і на зверненні до переважно деструктивних стратегій критики, що реалізуються певним набором відповідних тактик. Перспективним напрямом дослідження вважаємо вивчення ролі гендерного чинника у реалізації дискурсивних стратегій критики, а також власне лінгвістичних засобів актуалізації дискурсивних тактик критики в електоральному дискурсі.

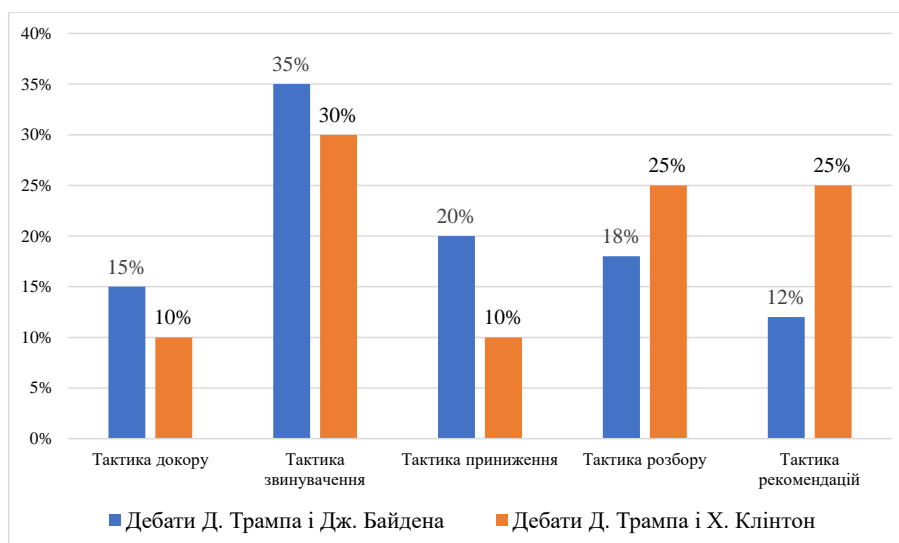

Рис. 1. Розподіл тактик критики у передвиборчих президентських теледебатах

Література:

1. Ільченко М.Л. Тактики ініціації говоріння в англomовному електоральному дискурсі (на матеріалі передвиборчих теледебатів). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Харків : Константа, 2012. № 1003. С. 34–40.
2. Шейгал Е.И. Семиотика политического дискурса. Москва : ИТДГК «Гнозис», 2004. 326 с.
3. Шейгал Е.И. Агональность в коммуникации: структура понятия. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2009. Вып. 36, № 34 (172). С. 145–148.
4. Варецька О.О. Стратегії і тактики критики в політичному дискурсі Німеччини й України (інструментально-фонетичне дослідження) : дис. ... доктора філософії. Одеса, 2021. 276 с.
5. Гаврилова Н.В. Лингвокультурный концепт «КРИТИКА» и его функционирование в педагогическом дискурсе : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Волгоград, 2007. 263 с.
6. Гридюшко О.О. Дискурсивні стратегії критики в електоральному дискурсі Німеччини й України (контрастивний аспект). *Записки з українського мовознавства* : зб. наук. праць / гол. ред. Т.Ю. Ковалевська. Вип. 26. У 2-х томах. Т. 2. Одеса : «Поли-Принт», 2019. С. 285–295.
7. First 2016 presidential debate. URL: <https://www.politico.com/story/2016/09/full-transcript-first-2016-presidential-debate-228761>.
8. Donald Trump & Joe Biden 1st Presidential Debate Transcript 2020. URL: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-joe-biden-1st-presidential-debate-transcript-2020>.
9. Third 2016 presidential debate. URL: <https://www.politico.com/story/2016/10/full-transcript-third-2016-presidential-debate-230063>.
10. The second debate. D. Trump and H. Clinton. URL: <https://www.nytimes.com/2016/10/10/us/politics/transcript-second-debate.html>.

Yumrukuz A., Petrushko O. Discourse strategies of criticism in the English discourse of pre-election presidential TV debates

Summary. The paper is devoted to the analysis of discourse strategies and tactics of criticism in the English discourse of pre-election presidential TV debates. It is noted that the leading feature of the electoral discourse is communicative rivalry, or agonality – a mode of interaction in which each

communicator tries to gain an advantage over the opponent by convincing the electorate of his own superiority. Based on the texts of the pre-election presidential teledebates, namely the three rounds of the debates of D. Trump and H. Clinton (2016) and the 1st round of the debates of D. Trump and J. Biden (2020), the destructive and constructive strategies of political criticism and tactics of their implementation were analyzed. In particular, within the framework of the destructive strategy of criticism, such tactics as the tactic of reproach, the tactic of accusation and the tactic of criticism-humiliation were singled out. The tactic of reproach is used when the interlocutor not only points out to the wrong, in his opinion, actions of the opponent, but also adds sense that these actions should not have been done. The accusation tactics are used by the speaker to condemn certain actions of the opponent, specific facts, with a partial shift of focus to the personality of the speaker; in this case, the speaker uses specific information (true or falsified, but such that it appears to be true). Tactics of criticism-humiliation helps to implement a destructive strategy of criticism by discrediting the opponent, and such criticism is always aimed at the speaker and does not contain references to any specific facts, but rather provides unsubstantiated information about the opponent of a general nature; the speaker evaluates not opponent's actions, but his personality. The tactics of constructive criticism strategy included the tactics of critical review and critical recommendations. The tactics of critical review are aimed at critically analyzing the actions of the opponent, but its purpose is not to condemn, but to analyze and find the truth; such criticism often concerns either certain actions of one's own, or the actions of a third party, or, less frequently, the actions of an opponent. Criticism-recommendation tactics are always aimed at the future, their purpose is to provide advice on the best, from the point of view of the speaker, model of behavior, the implementation of certain actions now or in the future. The analysis also revealed the predominance of statements that implement destructive criticism in this discourse over those in which implement constructive criticism.

Key words: discourse strategies, criticism, tactics, discourse of pre-election presidential TV debates.